

Piotr SADOWSKI*

Kilka uwag o historii klasztoru w Opolu-Czarnowasach

Wprowadzenie

Klasztor w Opolu-Czarnowasach¹ od wieków służył zakonnicom jako miejsce modlitwy. Związany był z norbertankami (1228–1810), magdalenkami (1870–1875), a obecnie jadwizankami (od 1902 r.). Przez wieki był domem wielu sióstr zakonnych, przeorysz i prepozytów. Wszyscy oni swoimi osobowościami ubogacali to miejsce, np. rezydujący tu w XVIII w. o. Ludwik von Quast, który uwielbiał polowania, czy o. Eustachiusz Huffnagel, bibliofil i kanonista, autor kilkutomowej kroniki klasztoru². Dzisiaj znajduje się tutaj Dom Pomocy Społecznej prowadzony przez Zgromadzenie Sióstr św. Jadwigi w Czarnowasach, będący placówką stałego pobytu dla około 120 dziewcząt i kobiet niepełnosprawnych intelektualnie w stopniu umiarkowanym, znacznym i głębokim. Dyrektorem DPS jest siostra Aldona Klimczok, a przełożoną wspólnoty siostra Łucja Paliczka. To miejsce ma bogatą historię. Nad drzwiami wejściowymi do okazałego gmachu znajduje się łaciński napis: *Beati qui habitant in domo tua Domine*, czyli „Szczęśliwi, którzy mieszkają w domu Twoim, Panie”³, zaczerpnięty z *Psalmu 84* (83). Słowa te miały zachęcać do nieustannego wychwalania Chrystusa.

* <https://orcid.org/0000-0002-2422-8793>, Uniwersytet Opolski, e-mail: rrii@tlen.pl.

¹ Czarnowasy 1 stycznia 2017 r. stały się dzielnicą Opola.

² Kronikę znali jeszcze Ernst Lange czy Rochus Scheitza. Natomiast w piśmie wicedyrektora Remigiusza Kazimierczaka z 20 listopada 2018 r. (OI.6342.40.2018RS) czytamy: „Archiwum Państwowe we Wrocławiu uprzejmie informuje, że w naszym zasobie nie zachowała się kronika premonstratensek w Czarnowasach, Kronika Huffnagela z XVIII w. (dawna sygn. Rep. 135. D 150–155)”.

³ *Biblia Tysiąclecia. Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*, opracował zespół, wyd. 3, Poznań–Warszawa 1980, s. 648.

Na temat klasztoru w Opolu-Czarnowasach powstało wiele dzieł. Cennymi źródłami pozostają zarówno *Codex Diplomaticus Silesiae*⁴, jak i *Urbarz żużelski*⁵, oraz książki Stefanii Pierzchalanki-Jeskowej⁶, Ernsta Langego⁷, Rochusa Scheitza⁸ i Piotra Stefaniaka⁹, a także artykuły Urszuli Bończuk-Dawidziuk i Arkadiusza Wojtyły¹⁰, Kazimierza Doli¹¹, Wojciecha Dominianka¹², Konstantego Kalinowskiego¹³, Moniki Kopki¹⁴, Anny Pobóg-Lenartowicz¹⁵, Romana Stelmacha¹⁶ i innych.

Kreśląc ten szkic, chcę wykazać, że mimo wielu publikacji historia placówki jest tak bogata, że wciąż może inspirować i zachęcać do dyskusji. Niniejszy artykuł składa się z dwóch części. W pierwszej prezentuję zarys historii klasztoru w Czarnowasach, jak i znajdujące się w nim zabyt-

⁴ *Codex Diplomaticus Silesiae*, Band 1, *Urkunden des Klosters Czarnowanz. Namens des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens herausgegeben von Dr. W. Wattenbach*, Breslau 1857.

⁵ *Urbarz żużelski z 1789 roku – urbarz majątku ziemskiego Żużela należącego do klasztoru Norbertanek w Czarnowasach pod Opolem*, tł. i oprac. naukowe H. Dobranowski, Żużela 2015 (*Das Urbarium von Zuzella aus dem Jahr 1789 – Urbarium des zum Kloster der Prämonstratenserinnen zu Czarnowanz bei Oppeln gehörigen Gut Zuzella*, Übersetzt und wissenschaftlich bearbeitet von H. Dobranowski, Żużela 2015).

⁶ S. Pierzchalanka-Jeskowa, *Dzieje klasztoru w Czarnowasie na Śląsku w wiekach średnich*, Poznań 1929.

⁷ E. Lange, *Kloster Czarnowanz*, Oppeln 1930.

⁸ R. Scheitza, *Die Prämonstratenser im Kloster Czarnowanz (Klosterbrück): mit einem Anhang: Die Pfarrgeistlichkeit in Czarnowanz nach Aussterben der Prämonstratenser*, Oppeln 1941.

⁹ P. Stefaniak, *Opowieść o „Domu Bożym”. Z dziejów zespołu klasztorowego i kościoła pw. Bożego Ciała i św. Norberta w Czarnowasach (1206/1228–2016)*, Opole-Czarnowasy 2017.

¹⁰ U. Bończuk-Dawidziuk, A. Wojtyła, *Przebieg postępowania kasacyjnego w klasztorze norbertanek i prepozyturze norbertanów w Czarnowasach w świetle „Akt Büschinga” ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu*, „Hereditas Monasteriorum” vol. 2015, nr 6, s. 411–426.

¹¹ K. Dola, *Stulecie obecności Sióstr św. Jadwigi w Czarnowasach (1902–2002)*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” 2004, nr 24, s. 381–388.

¹² W. Dominiak, *Stosunek Piastów opolskich do klasztoru norbertanek w Rybniku/Czarnowasach w średniowieczu*, [w:] *Premonstratensi na ziemiach polskich w średniowieczu i epoce nowożytnej*, red. J. Rajman (*Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis* 40; *Studia Historica* V), Kraków 2007, s. 75–83.

¹³ K. Kalinowski, *Dwa dzieła Hansa Frölicha. Ze studiów nad architekturą Śląska XVII w.*, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki” 1961, nr 6, s. 23–53.

¹⁴ M. Kopka, *Jeszcze o początkach rybnickiej fundacji norbertanek*, [w:] *Premonstratensi na ziemiach polskich...*, s. 52–57.

¹⁵ A. Pobóg-Lenartowicz, *Sekularyzacja klasztoru norbertanek w Czarnowasach*, [w:] *Sekularyzacja dóbr kościelnych na Górnym Śląsku w 1810 roku. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej w dniu 23 października 2010 r. w Rudach przez Centrum Formacyjno-Edukacyjne Diecezji Gliwickiej i Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego z okazji 200 rocznicy sekularyzacji dóbr kościelnych na Śląsku w 1810 roku*, red. F. Wolnik, Opole 2011, s. 111–120.

¹⁶ R. Stelmach, *Dokumenty do dziejów śląskich premonstratensów i premonstrantek zachowane w zasobie Archiwum Państwowego we Wrocławiu*, [w:] *Premonstratensi na ziemiach polskich...*, s. 110–134.

ki. Natomiast w drugiej sygnalizuję kilka zagadnień związanych z ponorbertańskimi zabudowaniami, które stanowią wciąż otwarte pola badawcze.

Zarys historii i zabytki klasztoru w Opolu-Czarnowasach

Założony w Rybniku około 1206 r.¹⁷, dzięki fundacji Mieszka Płatunogiego i Ludmiły, klasztor norbertanek w 1228 r. „na prośbę i za zgodą” sióstr został przeniesiony przez księcia Kazimierza I Opolskiego do Czarnowasów. Był on zwany „Bożym Domem”, a czasami *Monasterium sanctae Mariae in aquis*. W nim najprawdopodobniej pochowano zmarłego w 1230 r. księcia Kazimierza, gdyż zakonnicą w Czarnowasach była jego córka, księżna Więcesława. Klasztor norbertanek od założenia pozostawał filią opactwa Prémontré. Od 1419 r. wszedł pod obediencję norbertanów wrocławskich¹⁸. W 1515 r. książę Jan II Dobry zabrał klasztorowi dziesięć wiosek¹⁹.

W 1643 r. budynki klasztorne zniszczyły wojska szwedzkie. Siostry przez jakiś czas musiały przebywać w Bolesławcu nad Prosną, koło Wieruszowa. W 1648 r. wróciły do Czarnowasów. Dopiero w 1654 r. mogły zamieszkać w odbudowanych pomieszczeniach. W XVII i XVIII w. zbudowano zasadniczy gmach klasztoru. W 1810 r. wskutek sekularyzacji 23 siostry norbertanki zostały zmuszone do jego opuszczenia. Ostatnia z tych zakonnicek, siostra Antonina Gebauer, zmarła w 1872 r. w Strzelcach Opolskich. Po bitwie pod Lipskiem, która miała miejsce w dniach 16–19 października 1813 r., w budynkach klasztoru był lazaret dla rannych żołnierzy rosyjskich²⁰.

6 czerwca 1870 r. do obiektu, przy poparciu ks. biskupa Heinricha Förstera, wprowadziły się siostry magdalenki, chociaż umowę jego kupna podpisały już w 1869 r.²¹. W 1875 r. musiały one opuścić Czarnowasy. Udały się do Holandii, a następnie do Studenicy w dzisiejszej Słowenii, gdzie przez pewien czas duszpasterzował im pochodzący z Opolszczyzny miłośnik staro-

¹⁷ Na bazie odnalezionego w bibliotece na Strahowie źródła *Liber monasteriorum canonici ordinis Praemonstratensis circariae Boemiae et annexarum provinciarum caesarearum haereditarium*, spisywanego w XVII i XVIII w., dowiadujemy się, że nastąpiło to *statim Anno 1206*, czyli zaraz po 1206 r. (Praga, Strahovska Knihovna, sign. DU I 6, ff. 477b). W tej samej książce nad herbem klasztoru z przedstawieniem NMP zapisano *Insigne Monasterii Czarnowancensis Sanctimonialium in Superiori Silesia fundati circa Annum 1206*, zatem około 1206 r. (*Ibidem*, sygn. DU I 6, ff. 475a), więcej zob. M. Kopka, *Jeszcze o początkach rybnickiej fundacji norbertanek*, [w:] *Premonstratensi na ziemiach polskich...*, s. 56. Wcześniej za S. Pierzchałanką-Jeskową wielu badaczy uważało, że fundacja klasztoru w Rybniku miała miejsce pomiędzy 1202 a 1211 r. *Eadem*, *Dzieje klasztoru w Czarnowasie na Śląsku w wiekach średnich*, Poznań 1929, s. 10.

¹⁸ K. Dola, *Czarnowasy, Czarnowas*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 3, Lublin 1989, kol. 761.

¹⁹ Były to wioski: Wróblin, Lany, Biedrzychowice, Grocholuba, Stradunia, Brożec, Radunia, Żelazna, Brynica i Czarnowasy. W. Dominiak, *op. cit.*, s. 82.

²⁰ Kazimierz Dola pisze, że było to około 1814/1815 r. *Idem*, *Stulecie obecności Sióstr św. Jawdigi w Czarnowasach...*, s. 384.

²¹ E. Lange, *op. cit.*, s. 175.

żytności, ks. Adolf Hytrek²². W 1885 r. w budynkach poklasztornych, dzięki tzw. fundacji Henryka (*Heinrichstift*), założony został zakład dla sierot i półsierot. Utrzymywał się on przez pewien czas dzięki środkom pozostawionym dla fundacji przez ks. bpa Henryka Förstera, którego portret znajduje się dzisiaj przy drzwiach wejściowych do klasztoru.

Z końcem września 1902 r. przy aprobachie ks. kard. Jerzego Koppa przybyły do Czarnowasów pierwsze siostry jadwizanki²³. W 1923 r. budynek Prałatury na nowo stał się własnością zgromadzenia. W styczniu i lutym 1945 r. nastąpiło wysiedlenie sióstr i wychowanków na tereny niemieckie, wkroczenie wojsk radzieckich i przekształcenie klasztoru na szpital polowy. W maju 1945 r. powrócili wychowankowie. Na terenie domu utworzono przedszkole z trzema oddziałami dla dzieci wiejskich i szkołę podstawową. W latach powojennych ośrodek nosił różne nazwy, m.in.: Zakład im. Henryka, Dom Dziecka „Caritas” imienia Henryka w Czarnowasach, od 1956 r. Zakład Specjalny dla Dzieci Głęboko Niedorozwiniętych Umysłowo „Caritas” w Czarnowasach, a od 1971 r. Dom Pomocy Społecznej dla Dzieci „Caritas” w Czarnowasach. W 1990 r. został on przekazany przez ówczesne władze pod zarząd jadwizanek i otrzymał nazwę Dom Pomocy Społecznej prowadzony przez Zgromadzenie Sióstr św. Jadwigi w Czarnowasach. W latach 2013–2019 r. dzięki trosce siostry Aldony – dyrektora placówki – firma Rafała Rzeźniczka z Opola odnowiła prawie całość fasad zabudowań²⁴.

Obecny budynek klasztoru powstał w dwóch etapach. Budowa tzw. Domu Zakonnicy (w którym znajduje się kaplica) rozpoczęła się w roku 1682 i trwała do co najmniej 1690 r.²⁵, w czasach gdy prepozytem był o. Baltazar Gerbert, doktor teologii (ur. 13 czerwca 1644 r. w Wiedniu, zm. 8 lipca 1695 r. w Brynicy), któremu dedykowana została książka Bartłomieja Szotarewicza z 1694 r. Budowniczym tej części klasztoru był Hans Frölich z Opawy (ur. w 1650 r. w Opawie, zm. 19 listopada 1691 r.), od 1685 r. właściciel domu nr 180 przy Rynku Smolnym (dzisiaj Rybi trh) w Opawie, pochowany w kościele minorytów w Opawie, budowniczy także siedziby premostratensów we Wrocławiu – budynek ten położony przy placu Nankiera 15 służy dzisiaj Instytutowi Filologii Polskiej Uniwersytetu Wrocławskiego.

²² B. Sałaj, *Książka Adolf Hytrek (1853–1899), zapomniany badacz wczesnego chrześcijaństwa (komunikat)*, [w:] *Starożytność chrześcijańska. Materiały zebrane*, red. J.C. Kaluźny, t. 4, Kraków 2016, s. 211–221.

²³ T. Jałowy, *Sto lat obecności sióstr jadwizanek w Czarnowasach (1902–2002)*, mps, Opole 2008.

²⁴ Literaturę przedmiotu zebrał: P. Stefaniak, *Opowieść o „Domu Bożym”. Z dziejów zespołu klasztorowego i kościoła pw. Bożego Ciała i św. Norberta w Czarnowasach (1206/1228–2016)*, Opole-Czarnowasy 2017, s. 222–225.

²⁵ K. Kalinowski, *Dwa dzieła Hansa Frölicha. Ze studiów nad architekturą Śląska XVII w.*, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki” 1961, nr 6, s. 40.

Pozostała część klasztoru to tzw. prałatura wzniesiona w latach 1727–1730, w czasach gdy jego prepozytem był o. dr Eustachy Fritsch (ur. 7 czerwca 1679 r. we Wrocławiu, zm. 4 kwietnia 1739 r.). Na elewacji zewnętrznej prałatury można podziwiać piękne kartusze: pierwszy z wyobrażeniami Monstrancji i Chusty św. Weroniki (emblematy typowe dla norbertanów), drugi z napisem *A Reverendissimo Eustachio posteritati exstructa* – „Przez Czcigodnego Eustachego potomnym wzniesiona” (budowla), trzeci z napisem *Ellegi esse in Domo Dei Magis. Misericordiam, gloriam dabit hic Dominus. 1730* – „Bardziej wybrałem pobyt w domu Pana. Tutaj Pan da miłosierdzie i chwałę. 1730”.

Kaplica, miejsce obecnie najbardziej reprezentacyjne, to dawny kapitułarz – pomieszczenie służące do spotkań zakonnic. Tutaj znajdowała się imponująca biblioteka licząca nawet 11 tysięcy dzieł. Wskutek sekularyzacji biblioteka uległa rozproszaniu albo włączeniu do innych zbiorów. Sklepienie kolebkowe kaplicy ma bogatą dekorację stiukową z końca XVII w. Plafony zostały ujęte wicią bujnego akantu – dzieło Giovanniego Signo, pochodzącego prawdopodobnie z Opawy, z rodziny osiadłych tam sztukatorów włoskiego pochodzenia²⁶.

Kaplicę zdobi ołtarz w postaci tryptyku i kopie obrazów. Część środkowa tryptyku została namalowana w 1953 r. przez Teodora Lempika, natomiast skrzydła boczne pochodzą z początku XVI w. Przedstawia on Chrystusa i św. Jadwigę na tle czarnowąskich świętyń. Na skrzydłach bocznych wymalowane zostały: św. Apolonia (z obcęgami i zębem), św. Barbara (z książką), św. Dorota (z koszyczkiem) i św. Katarzyna Aleksandryjska (z mieczem), św. Wacław i św. Mikołaj. Dwie postacie męskie nie zostały jednoznacznie zidentyfikowane²⁷. Pierwsza z nich, u góry po lewej stronie, to najprawdopodobniej św. Stanisław.

W kaplicy znajdują się dwie kopie obrazów z XIX wieku. Oryginały obrazów namalowali: hiszpański malarz barokowy Bartolomé Murillo (właśc. Esteban Pérez Murillo, ur. 31 grudnia 1617 r. w Sewilli, zm. tamże 3 kwietnia 1682 r.) oraz włoski malarz renesansowy Andrea del Sarto (właśc. Andrea d’Agnolo di Francesco di Luca, ur. 16 lipca 1486 r. we Florencji, zm. tamże przed 29 września 1530 r.). Są to: *Madonna con Bambino* (ok. 1655–1660) – Madonna z Dzieciątkiem (oryginał znajduje się we Florencji w Palazzo Pitti), a także – *Madonna col Bambino, Santa Elisabetta e San Giovannino* (1529 r.) – Madonna z Dzieciątkiem, św. Elżbietą i św. Janem.

Obok kaplicy znajduje się dawny refektarz – jadalnia zakonnic – przekształcony obecnie w zakrystię i świetlicę. W tym ostatnim pomieszczeniu

²⁶ M. Wardzyński, *Francesco del Signore vel Signó, stiukator z początku XVIII wieku w Lesznie*, „Studia Wilanowskie” 2011, nr 18, s. 152–183.

²⁷ Por. *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. VII: *Województwo opolskie*, red. T. Chrzanowski i M. Kornecki, Warszawa 1965, s. 54–64.

można podziwiać barokowy lawaterz z końca XVII w., zbudowany z marmuru, na dole ujęty esownicami, u góry – flankowaną niszą muszlową z dekoracjami o motywach roślinnych. Na pierwszym piętrze znajduje się obraz namalowany w 1893 r. przez Juliana Wałdowskiego, absolwenta Akademii Sztuk Pięknych w Düsseldorfie, ucznia Andreasa Müllera, przedstawiający anioła z dzieckiem. Malarz, który około tegoż roku zamieszkał we Wrocławiu, zmarł w 1912 r.²⁸. Był autorem wielu malowideł o tematyce historycznej i religijnej, np. obrazów w kaplicy – tzw. ratusza Piłata na Górze św. Anny czy obrazu przedstawiającego świętych apostołów Piotra i Pawła w ołtarzu głównym w katedrze w Gliwicach.

Otwarte pola badawcze

Wielowiekowa historia klasztoru w Czarnowasach pozwala na snucie rozważań nad różnymi wydarzeniami, nie zawsze możliwymi do zweryfikowania. Wybrałem trzy wątki, które – jak ufam – stanowią ubogacenie dziejów tego miejsca: wartość historyczną opowiadania Zofii Kossak pt.: *Uparte mniszki*, dedykację dra Pawła Szotarewicza uczynioną budownicemu tzw. Domu Zakonnicy w XVII w. Baltazarowi Gerbertowi i hipotetyczny pobyt w „Domu Bożym” Fryderyka Wielkiego. Dwa z tych wątków są hipotetyczne, jeden zaś nie budzi wątpliwości.

Czarnowaskie norbertanki stały się bohaterkami opowiadania *Uparte mniszki* Zofii Kossak (1889–1968), jakie znalazło się w jej książce pt. *Nieznany kraj*, wydanej w 1932 r. Opowiadanie to zostało osnute wokół rzekomego konfliktu między polskojęzycznymi mniszkami a niemieckojęzyczną przeoryszą w czasach, gdy prepozytem był Johannes Schlitouerus. Pisarka sugerowała, że dopiero wizyta biskupa królewicza Karola Ferdynanda Wazy, który później stał się wielkim dobrodziejem szkolnictwa w Nysie²⁹, przyniosła pomoc polskojęzycznym siostram.

W którym roku miałyby mieć miejsce opisywana przez Zofię Kossak domniemana wizyta królewicza w klasztorze? Prepozyt Johannes Schlitouerus był w klasztorze administratorem od 1619 r., natomiast prepozytem w latach 1620–1627³⁰, a także ponownie po pewnej przerwie. Zmarł w 1638 r. Biskup Karol Ferdynand Waza (13 X 1613 – 9 V 1655) był synem króla Polski Zygmunta III Wazy i jego drugiej żony Konstancji Habsburżanki. 3 maja

²⁸ A. Mańkowski, *Julian Wałdowski pomorsko-śląski malarz religijny (1854–1912)*, Pelplin 1939.

²⁹ K. Strzałkowski, *Polacy z Rzeczypospolitej Polskiej w dziejach nyskiego Carolinum*, „Kwartalnik Opolski” 1965, nr 2/42, s. 15–22.

³⁰ E. Lange, *op. cit.*, s. 97. R. Scheitza uważał, że pierwszy okres prepozytury Joannesa Schlichthofera trwał do 1629 r., *Idem, Die Prämonstratenser im Kloster Czarnowanz (Klosterbrück). Mit einem Anhang: Die Pfarrgeistlichkeit in Czarnowanz nach Aussterben der Prämonstratenser*, Oppeln 1941, s. 25.

1625 r. w wieku zaledwie dwunastu lat został ordynariuszem wrocławskim. Na terenie diecezji wrocławskiej przebywał cztery razy: pierwszy w 1636 czy 1637 r., drugi na początku 1642 r., trzeci raz w 1650 r., a czwarty i ostatni – w latach 1652–1654³¹. Wiemy, dzięki zachowanym księgom wizytacyjnym, że podczas pierwszej bytności był m.in. w Nysie i Opolu. W czasie trzeciej wizyty w dniu 18 maja 1650 r. miał także odwiedzić Opole. Karol Ferdynand w 1645 r. otrzymał od Władysława IV w administrowanie księstwo kozielskie³², a Jan Kazimierz po wstąpieniu na tron polski oddał mu księstwo opolsko-raciborskie. W tych okolicznościach Karol Ferdynand żądał, by spłacił on długi ciężące na księstwie. W dniach 10–12 sierpnia 1649 r. pertraktowana była w Opolu zgoda cesarza na taką cesję. Karola Ferdynanda reprezentował wtedy Jan Baltazar Liesch i Jerzy Hodiz³³. 30 stycznia 1652 r. cesarz nadał Karolowi Ferdynandowi tytuł *Herzog in Schlesien zu Oppeln und Ratibor*³⁴.

W odpowiedzi na pytanie o rok akcji opowiadania Kossak pomaga nam jej tekst: „Nie minęły cztery dni, a wysłany do Wrocławia goniec wrócił z wiadomością, że Jego Dostojność ksiądz biskup wrocławski jedzie tuż za nim i na południe tu będzie. Nowy ksiądz biskup miesiąc dopiero, jak przybył. – Nowy?... Nic nie wiedzielim o zmianie – zafrasowała się ksieni...”³⁵.

W tej krótkiej relacji istnieje pewna historyczna niezgodność. Określenie „nowy” wskazywałoby, że wizyta miała miejsce w 1625 r. lub po biskupiej instalacji w 1626 r. Jednak w tym czasie biskup był bardzo młody, zatem datowaniu temu zaprzeczałby dalszy opis w opowiadaniu informujący, że goszcząc w Czarnowasach, był „młody, wysoki, szczupły, o pańskiej powierzchowności”³⁶. Natomiast objaśnienie „dopiero jak przybył” może wskazywać, że idzie o 1636 lub o 1637 r., wtedy bowiem Karol Ferdynand po raz pierwszy przyjechał do swojej śląskiej diecezji, gdyż wcześniej realnie w niej nie przebywał, a w sprawowaniu rządów nad diecezją wysłuży-

³¹ G. Ćwięczek uważał, że pierwszy raz królewicz przebywał na Śląsku w 1637 r. Szerzej zob. F. Maroń [rec.], *Ks. G. Ćwięczek, „Królewicz Karol Ferdynand Waza jako biskup wrocławski”*, A. Otręba, *„Dzieje niższych kolegiów duchownych przy kolegiacie w Łasku 1525–1819, Warszawa 1973, ss. 470. Studia z historii Kościoła w Polsce, t. 2, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 1974, nr VII, pisze, że istnieje różnica zdań co do pierwszego pobytu biskupa na Śląsku, i dodaje: „z Kastnera *Archiv*, t. III, 238 nn. oraz H. Hoffmanna, *Geschichte des Breslauer Alumnats*, Wrocław 1953, 71 wyraźnie można wyczytać, iż polski królewicz był po raz pierwszy w biskupstwie wrocławskim w czerwcu 1636 r. i zatrzymał się na krótki czas w Otmuchowie”. *Ibidem*, s. 371.*

³² W. Czaplński, s.v. *Karol Ferdynand*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 12/1, z. 52, Wrocław–Warszawa–Kraków 1966, s. 86.

³³ J. Brzezińska-Laszczkowa, *Karol Ferdynand królewicz polski i biskup wrocławski*, Kraków 2009, s. 121.

³⁴ *Ibidem*, s. 122.

³⁵ Z. Kossak, *Nieznany kraj*, Warszawa 2018, s. 59.

³⁶ *Ibidem*.

wał się administratorami³⁷. Zakładając, że akcja opowiadania toczy się we wskazanym wyżej czasie, wtenczas opis biskupa mógłby się zgadzać ze stanem faktycznym. Czy w takiej sytuacji siostry nie wiedziałyby o „nowym” biskupie? Czy pomiędzy latami 1625/1626 a 1636/1637 nie uświadomiły sobie, że diecezją wrocławską kieruje bp Karol Ferdynand Waza? Mogły się nieco w tym pogubić, gdyż realną władzę w imieniu Karola Ferdynanda w tym okresie sprawował biskup pomocniczy diecezji wrocławskiej Johann Balthasar Liesch von Hornau, a one same bardziej zależały od opata. O kontaktach sióstr z biskupem świadczy zachowane pismo z około 1643 r., pisane przez przeoryszkę klasztoru Annę Rupiecką do Karola Ferdynanda Wazy, informujące, że siostry już trzy razy z klasztoru uciekać musiały i że nie mogąc spełniać swoich powinności, proszą o radę i opiekę³⁸.

Czy Karol Ferdynand Waza gościł w ogóle w Czarnowasach? Aby odpowiedzieć na to pytanie, trzeba by spenetrować inne źródła, m.in. kronikę Huffnagela. Jako że miejscowość ta nie była daleko położona od Opola, nie jest to wykluczone.

Namysł nad podanymi przez Zofię Kossak faktami świadczy, że nawet jeśli opisywane przez nią zdarzenia w opowiadaniu *Uparte mniszki* mogły być literacką fikcją ku patriotycznemu zbudowaniu czytelnika, to jednak nie można pisarce odmówić pewnej znajomości realiów historycznych odnoszących się do klasztoru w Czarnowasach, jak np. połączenia prepozytury Johannes Schlitouerusa z osobą biskupa Karola Ferdynanda Wazy, czy też tego, o czym wiemy skądinąd, że w klasztorze zdarzały się napięcia o charakterze narodowościowym.

Mam wrażenie, że Zofia Kossak, pisząc swoje opowiadanie, zwłaszcza wieńcząc je pewnym cytatem, sugerującym, że biskup chciał oderwać konwent od opactwa wrocławskiego i przyłączyć go do prowincji krakowskiej³⁹, inspirowała się wprost informacjami zawartymi w dziele Ernsta Langego, *Kloster Czarnowanz* (Oppeln 1930), gdzie na stronach 97–98 wymienieni są i Johannes Schlitouerus, opat Andreas II z opactwa św. Wincentego, zatargi narodowościowe, jak też kwestia dążenia biskupa Karola Ferdynanda w porozumieniu z zakonnicami do pozbawienia prawa nadzoru nad klasztorem opata opactwa św. Wincentego na Ołbinie. Przytoczone dosłownie przez Ernsta Langego słowa Wilhelma Wattenbacha z artykułu *Abriß der Geschichte des Klosters Czarnowanz*⁴⁰ są bliskie tym, które zaprezentowała polska pisarka. Oczywiście nie można wykluczyć, że W. Wattenbach,

³⁷ Zarząd diecezji w imieniu Karola Ferdynanda przejął w styczniu 1626 r. Jan Fryderyk Breiner. Ten wrocławski kanonik reprezentował biskupa w czasie uroczystej instalacji w dniu 7 stycznia 1626 r. w kościele katedralnym; J. Brzezińska-Laszczkowa, *op. cit.*, s. 72.

³⁸ *Ibidem*, s. 80.

³⁹ Z. Kossak, *op. cit.*, s. 63.

⁴⁰ W. Wattenbach, *Abriß der Geschichte des Klosters Czarnowanz*, „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens” 1858, nr 2, s. 57.

E. Lange i Z. Kossak korzystali jeszcze z jakichś innych źródeł kronikarskich. To wszystko świadczy jednak, że twórczyni konstruowała fikcję literacką mocno osadzoną w kontekście historycznym.

W książce wydanej w Częstochowie w 1694 r. pt. *Schema Regulare seu Sermones Claustrales. Institutioni et Exornationi Spirituali Religiosorum, Imo Quorumvis Christianorum Deservientes. A Fr: Bartholomaeo Sotarevio Ordinis Sancti Pauli Primi Eremitae Presbytero. Facti et Evulgati*⁴¹ znajduje się dedykacja uczyniona przez ojca Bartłomieja, czyli Pawła Szotarewicza (1647–1713), na cześć budowniczego Domu Zakonnicy w Czarnowasach o. Baltazara Gerberta von Hornau (1644–1695).

Doktor Paweł Szotarewicz był paulinem. Urodził się w Bolesławcu nad Prosną gdzie w XVII w. przez kilka lat przebywały siostry norbertanki z Czarnowasów. Dzisiaj w Bolesławcu nie ma klasztoru norbertanek, jednak znajdował się on tam pomiędzy ulicą Wieluńską a Sadową, za dzisiejszym budynkiem poczty. Ojciec Bartłomiej był doktorem teologii, wykładowcą retoryki, filozofii i teologii w paulińskim studium w Krakowie na Skałce. Dwukrotnie był przeorem w Wieluniu, a także w Częstochowie w klasztorze św. Barbary. Pozostawił po sobie pisma biblijne, teologiczne i prawnicze.

Schema Regulare... to zbiór konferencji dotyczących powołań zakonnych, ślubów, ćwiczeń duchowych i ascetycznych, modlitw, cnót i wad zakonnika.

W omawianej dedykacji Bartłomiej Szotarewicz wspomina, że już wiele lat minęło od czasu, gdy poświęcał doktorowi teologii Baltazarowi Gerbertowi swoje dzieło filozoficzne. Teraz nadeszła pora, by ofiarować mu dzieło ascetyczne. Przypomina prawdziwy humanitaryzm Baltazara, który pomagał mu rozwijać erudycję i pobożność. Autor dedykacji, pomny przyjaźni Gerberta, wspomina św. Norberta. Pisząc o władzy sądowniczej czy rozjemczej czarnowaskiego prepozyta, który miał prawo nakładać kary kościelne, przywołuje zdanie św. Hieronima z listu do Oceana: „Inne są prawa Cezara, inne Chrystusa, co innego Papinian, a co innego nasz Paweł nakazuje”. Wpis zaświadcza, że mentor Gerberta dobrze znał jurystów antycznego Rzymu i obowiązującą wówczas relację między prawem kościelnym a państwowym, skoro wymienia najznamienitszego prawnika starożytności i jednego z ojców Kościoła.

Jakże wymowne jest zdanie Szotarewicza o Gerbercie: „Gdyby ludzie nie umieli docenić Twoich zasług, kamienie kościoła, klasztoru i tego, co w jego otoczeniu zbudowałeś będą wołać”. Zdanie to jest aluzją do słów Jezusa z Ewangelii św. Łukasza (Łk 19,40). Mówiąc to, Jezus pouczał faryzeuszy, że zafałszowanie prawdy bądź jej „zakrzyczenie” nie przyniesie im wygodnej niepamięci, bo wtedy milczące kamienie będą ją przypominały. Wpisując taką treść, Szotarewicz zaświadczał, że dzieło Gerberta ma wymiar

⁴¹ Oryginał książki znajduje się w Bibliotece Jagiellońskiej (Magazyn Starych Druków, sygn. BJ St. Dr. 58971 I).

trwały. Baltazar Gerbert oprócz domu zakonnic pobudował w Czarnowasach dawny kościół św. Anny⁴².

Pozostaje kolejna wątpliwość: czy w „Domu Bożym” gościł król Fryderyk Wielki? To nie jest wykluczone. Mogło tak być tuż po bitwie pod Małujowicami (10 kwietnia 1741 r.). Miał mu w tej drodze pomóc prepozyt Eustachy Huffnagel. To tylko hipoteza – jednak umocowana w przekazie doktora Colmara Grunhagena⁴³. W czasie walki pod Małujowicami, gdy zwycięstwo nie było jeszcze pewne, Fryderyk zgodnie z sugestią feldmarszałka Kurta Christoph von Schwerina opuścił pole bitwy i udał się w towarzystwie hrabiego Wartenslebena do Opola. Ścigany przez węgierskich huzarów miał się schować w pewnym domu przy rzece. Wedle podania, jakaś kobieta uratowała Fryderyka i schowała go w wielkiej kadzi. W 1826 r. potomkowie tej niewiasty mieli prosić Fryderyka Wilhelma III o wsparcie za uratowanie króla Fryderyka Wielkiego. Nauczyciel gimnazjum Wahner z Opola w publikacjach z lat 1861 i 1862 dowodził, że ta historia była wymyślona i nie pokrywała się z charakterem Fryderyka⁴⁴.

Fryderyk Wielki z Opola udał się do Mikolina, a stamtąd do Lewina Brzeskiego, gdzie dowiedział się, że jego wojsko zwyciężyło. Istotne jest, że droga z Opola do Mikolina, czy to Odrą czy łądem, prowadzi w pobliżu klasztoru. Nie jest zatem wykluczone, że Fryderyk skorzystał z pomocy duchownego. Ucieczkę z pola bitwy pod Małujowicami Fryderyk miał później pomijać milczeniem. Czy zawsze Fryderyk okazywał wdzięczność względem pomagających mu? Nie zawsze. Skądinąd wiemy, że jeszcze przed bitwą pod Małujowicami otrzymał pomoc w klasztorze w Kamieńcu Żąbkowickim, a mimo to klasztor ten w następnych latach musiał płacić duże podatki. W ogóle stanowisko Fryderyka Wielkiego względem zakonów nie było przychylnie, o czym król pisał 13 sierpnia 1775 r. do Voltaire’a⁴⁵. Na argument, że pomagający nie zawsze chwalili się wyświadczonym dobrem, można odpowiedzieć, że w gruncie rzeczy ludzie ratujący Fryderyka nie działali zgodnie z ówczesną racją stanu, bo zajmując takie stanowisko, w sposób bardziej czy mniej świadomy sprzyjali wrogowi. Opole dopiero w 1742 r. przeszło pod panowanie pruskie. Podczas kolejnych wojen śląskich było jeszcze przejścio-

⁴² Szerzej zob. D. Cebulla, Kult św. Anny w Czarnowasach, praca magisterska pisana na seminarium naukowym ks. prof. dra hab. Helmuta Jana Sobeczki przy Katedrze Liturgiki i Hagiografii pod kierunkiem ks. dra Rudolfa Pierskały, mps, Opole 2000, s. 42.

⁴³ C. Grunhagen, *Aus dem Sagenkreise Friedrich des Großen. Gefahren und Lebensrettungen in den schlesischen Kriegen*, Breslau 1864, s. 21.

⁴⁴ Szerzej zob. F. Idzikowski, *Opole. Dzieje miasta do 1863 roku*, Opole 2002, s. 181–182.

⁴⁵ Frédéric à Voltaire, Potsdam, 13 août 1775: *Si l'on veut diminuer le fanatisme, il ne faut pas d'abord toucher aux évêques; mais si l'on parvient à diminuer les moines, surtout les ordres mendiants, le peuple se refroidira*, <http://friedrich.uni-trier.de/fr/oeuvres/23/390/text/> (dostęp: 19.11.2018).

wo przejmowane przez Austriaków⁴⁶. To, czy Fryderyk Wielki, tak bardzo wrażliwy na wartości kultury antycznej, był w „Domu Bożym”, pozostaje jedynie hipotezą, ale niepozbawioną pewnych racji.

Podczas gdy ewentualny pobyt Fryderyka Wielkiego w „Domu Bożym” jest tylko przypuszczeniem, to niezaprzeczalnym faktem jest to, że 11 listopada 2018 r., w setną rocznicę odzyskania niepodległości, o godz. 12.00 ks. kapelan dr Piotr Sadowski, siostry zakonne jadwizanki i podopieczne DPS na korytarzu przy krzyżu, znajdującym się przy drzwiach wejściowych, przy biało-czerwonej fladze wyśpiewali hymn państwowy, Bogu dziękując za dar ojczyzny.

Zakończenie

Wartości, które przez stulecia łączyły norbertanki, magdalenki i jadwizanki, to chęć służenia Chrystusowi w zgodzie z charyzmatami swoich zgromadzeń. Gdy czarnowąskie norbertanki ceniły przede wszystkim znaczenie modlitwy, magdalenki pielęgnowanie ducha pokuty, edukację i doraźną opiekę, to jadwizanki w centrum swojej posługi lokują wychowanie i opiekę. W historii czarnowąskiego Zgromadzenia Sióstr św. Jadwigi do 1956 r. prym wiodł aspekt wychowywania biednych czy osieroconych dzieci, a od 1956 r. na naczelne miejsce wysunęła się opieka nad osobami niepełnosprawnymi intelektualnie. Realizacja zakonnych celów musiała korelować z wyzwaniem poszczególnych epok. Życie modlitewne norbertanek bywało zabezpieczone czynszami, jakie siostry pobierały z podlegających im dóbr. Późniejsza posługa sióstr była możliwa dzięki środkom własnym, pomocy dobrodziejów, pieniądзом fundacji biskupa Henryka Förstera. Obecnie dzięki subwencjom państwowym i samorządowym związanym z funkcjonowaniem Domu Pomocy Społecznej łatwiej zapewnić codzienne funkcjonowanie klasztoru.

Można powiedzieć, że siostry umiały przystosowywać się do różnych sytuacji geopolitycznych i otwierać na poszczególne wyzwania. Kiedyś niektórym norbertankom zabraniano posiadać atrament i pióro, co nie pozwalało na wypracowanie tzw. literatury mistycznej. Dzisiaj jadwizanki poprzez różne oddziaływania wychowawczo-opiekuńcze twórczo mogą włączać się w budowanie chrześcijańskiej cywilizacji. Podczas gdy jeszcze w XIX w., kiedy dom był pozbawiony zakonnicy, bywały lata, że w budynkach klasztornych brakowało okien, podłóg, drzwi i pieców, to w drugiej dekadzie XXI wieku budowla zachwyca pięknem architektonicznym. Trzeba przyznać, że siostry, dbając o warstwę duchową „Domu Bożego”, nie zaniedbują też strony materialnej. Historia tego miejsca jest bardzo bogata, mogłaby wobec tego stanowić podstawę jeszcze wielu naukowych rozpraw.

⁴⁶ J. Kopiec, *Opole*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 14, Lublin 2010, kol. 670.

Bibliografia

- Arlik J., s.v. *Szajca (Scheitza) Roch*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich 1918–1981*, red. L. Grzebień, t. 7, Warszawa 1983.
- Bończuk-Dawidziuk U., Wojtyła A., *Przebieg postępowania kasacyjnego w klasztorze norbertanek i prepozyturze norbertanów w Czarnowasach w świetle „Akt Büschinga” ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu*, „Hereditas Monasteriorum” 2015, vol. 6.
- Brzezińska-Laszczkowa J., *Karol Ferdynand król węgierski i biskup wrocławski*, Kraków 2009.
- Cebulla D., Kult św. Anny w Czarnowasach, praca magisterska pisana na seminarium naukowym ks. prof. dra hab. Helmuta Jana Sobeczki przy Katedrze Liturgiki i Hagiografii pod kierunkiem ks. dra Rudolfa Pierskały, mps, Opole 2000.
- Codex Diplomaticus Silesiae*, Bd. 1: *Urkunden des Klosters Czarnowanz. Namens des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens herausgegeben von Dr W. Wattenbach*, Breslau 1857.
- Czapliński W., *Karol Ferdynand*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 12/1, z. 52, Wrocław–Warszawa–Kraków 1966.
- Dola K., *Czarnowasy, Czarnowas*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 3, Lublin 1989.
- Dola K., *Stulecie obecności Sióstr św. Jadwigi w Czarnowasach (1902–2002)*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” 2004, nr 24.
- Dominiak W., *Stosunek Piastów opolskich do klasztoru norbertanek w Rybniku/Czarnowasach w średniowieczu*, [w:] *Premonstratensi na ziemiach polskich w średniowieczu i epoce nowożytnej*, red. J. Rajman (*Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis* 40; *Studia Historica* V), Kraków 2007.
- Grunhagen C., *Aus dem Sagenkreise Friedrich des Großen. Gefahren und Lebensrettungen in den schlesischen Kriegen*, Breslau 1864.
- Historia klasztoru w Czarnowasach*. Opracował i do druku przygotował ks. prob. C. Kwiatkowski, inż. E. Rippel. Tłumaczenie z języka niemieckiego: o. M. Kozłowski OFM [Opole 1987?]. <http://friedrich.uni-trier.de/fr/oeuvres/23/390/text/> (dostęp: 19.11.2018).
- Idzikowski F., *Opole. Dzieje miasta do 1863 roku*, Opole 2002.
- Jałowy T., *Sto lat obecności sióstr jadvizanek w Czarnowasach (1902–2002)*, mps, Opole 2008.
- Kalinowski K., *Dwa dzieła Hansa Frölicha. Ze studiów nad architekturą Śląska XVII w.*, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki” 1961, nr 6.
- Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. VII: *Województwo opolskie*, red. T. Chrzanowski i M. Kornecki, Warszawa 1965.
- Klemens W., *Terapia przez twórczość i jej wpływ na umiejętność przystosowawczą osób upośledzonych umysłowo na przykładzie działalności Domu Pomocy Społecznej w Czarnowasach*, praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. dr. hab. L. Kozłuba, mps, Opole 2006.
- Kopiec J., *Opole*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 14, Lublin 2010.
- Kopka M., *Jeszcze o początkach rybnickiej fundacji norbertanek*, [w:] *Premonstratensi na ziemiach polskich w średniowieczu i epoce nowożytnej*, red. J. Rajman (*Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis* 40; *Studia Historica* V), Kraków 2007.
- Kossak Z., *Nieznany kraj*, Warszawa 2018.
- Lange E., *Klasztor w Czarnowasach*, tłum. R. Gryga, mps [b.m i r.w.].
- Lange E., *Kloster Czarnowanz*, Oppeln 1930.
- Liber monasteriorum canonici ordinis Praemonstratensis circariae Boemiae et annexarum provinciarum caesarearum haereditarium*, Praga, Strahovska Knihovna, sign. DU I 6, ff. 477b.
- Mańkowski A., *Julian Waldowski, pomorsko-śląski malarz religijny (1854–1912)*, Pelplin 1939.
- Maroń F., rec., *Ks. G. Cwiężczek „Król węgierski Karol Ferdynand Waza jako biskup wrocławski”*, Ks. A. Otręba, „Dzieje niższych kolegiów duchownych przy kolegiacie w Łasku 1525–1819”, Warszawa 1973, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 1974, nr VII.
- Pierzchałanka-Jeskowa S., *Dzieje klasztoru w Czarnowasie na Śląsku w wiekach średnich*, Poznań 1929.

- Pobóg-Lenartowicz A., *Sekularyzacja klasztoru norbertanek w Czarnowasach*, [w:] *Sekularyzacja dóbr kościelnych na Górnym Śląsku w 1810 roku. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej w dniu 23 października 2010 r. w Rudach przez Centrum Formacyjno-Edukacyjne Diecezji Gliwickiej i Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego z okazji 200. rocznicy sekularyzacji dóbr kościelnych na Śląsku w 1810 roku*, red. F. Wolnik, Opole 2011.
- „Rocznik Administracji Apostolskiej Śląska Opolskiego”, Opole 1947.
- Schurgast, [w:] *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. B. Chlebowski, W. Walewski, według planu F. Sulimierskiego, t. 10, Warszawa 1889.
- Salaj B., *Ksiądz Adolf Hytrek (1853–1899), zapomniany badacz wczesnego chrześcijaństwa (komunikat)*, [w:] *Starożytność chrześcijańska. Materiały zebrane*, red. J.C. Kałużny, t. 4, Kraków 2016.
- Scheitza R., *Die Prämonstratenser im Kloster Czarnowanz (Klosterbrück): mit einem Anhang: Die Pfarrgeistlichkeit in Czarnowanz nach Aussterben der Prämonstratenser*, Oppeln 1941.
- Schema Regulare seu Sermones Claustrales. Institutioni et Exornationi Spirituali Religiosorum, Imo Quorumvis Christianorum Deservientes. A Fr: Bartholomaeo Sotarevio Ordinis Sancti Pauli Primi Eremitae Presbytero. Facti et Evulgati*, Typis Clari Montis Czestochoviensis 1694.
- Stefaniak P., *Opowieść o „Domu Bożym”. Z dziejów zespołu klasztorowego i kościoła pw. Bożego Ciała i św. Norberta w Czarnowasach (1206/1228–2016)*, Opole-Czarnowasy 2017.
- Stelmach R., *Dokumenty do dziejów śląskich premonstratensów i premonstrantek zachowane w zasobie Archiwum Państwowego we Wrocławiu*, [w:] *Premonstratensi na ziemiach polskich w średniowieczu i epoce nowożytnej*, red. J. Rajman (*Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis* 40; *Studia Historica* V), Kraków 2007.
- Strzałkowski K., *Polacy z Rzeczypospolitej Polskiej w dziejach nyskiego Carolinum*, „Kwartalnik Opolski” 1965.
- Urbarz Żużelski z 1789 roku – urbarz majątku ziemskiego Żużela należącego do klasztoru Norbertanek w Czarnowasach pod Opolem, tł. i oprac. naukowe Hubert Dobranowski, Żużela 2015 (*Das Urbarium von Zuzella aus dem Jahr 1789 – Urbarium des zum Kloster der Prämonstratenserinnen zu Czarnowanz bei Oppeln gehörigen Gut Zuzella. Übersetzt und wissenschaftlich bearbeitet von Hubert Dobranowski, Żużela 2015*).
- Wattenbach W., *Abriß der Geschichte des Klosters Czarnowanz*, „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens”, 1858, nr 2.
- Wardzyński M., *Francesco del Signore vel Signó, stiukator z początku XVIII wieku w Lesznie*, „Studia Wilanowskie” 2011, nr 18.

A FEW REMARKS ON THE HISTORY OF THE CONVENT IN OPOLE-CZARNOWASY

Abstract: This article consists of two chapters. The first one presents an outline of the history of the convent in Czarnowasy and objects of historical value situated therein. In the second chapter, the author mentions several issues related to the convent (which used to belong to the Norbertines) that still offer open fields for studies: the historical value of the short story “Uparte mniszki” by Zofia Kossak; Paweł Szotarewicz’s dedication to Baltazar Gerbert, the architect of the so-called House of Nuns; and the hypothetical visit of the then 29-year-old King Frederick the Great to this “House of God”.

Keywords: CZARNOWASY, NORBERTINES, CONGREGATION OF THE SISTERS OF SAINT HEDWIG, ZOFIA KOSSAK, CHARLES FERDINAND VASA, FREDERICK THE GREAT